

juha
seppälä

—
suomen
historia

—
wsoy

Juha Seppälä

SUOMEN HISTORIA
Trilogia

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

© JUHA SEPPÄLÄ 2017
ISBN 978-951-0-42562-6
PAINETTU EU:SSA

Sisällys

7	Matolampi
15	KEISARIT JA KUNINKAAT
33	HOVIMARSALKKA
113	RUHTINAAT KÄYVÄT JALAN

Matolampi

I. KALEVALAN riemuvuonna 1935 vaihtoi 25 000 kansalaista ruotsinkielisen sukunimensä suomenkieliseksi. Suorien käännösten lisäksi syntyi paljon nimiä, jotka kuulostavat Lauri Viidan neologismeilta. Minun suvussani nimiä ei tarvinnut koskaan kansallisen ihanteellisuuden vuoksi eli ruotsin kielen hävittämiseksi muuttaa.

Ensimmäinen tiedossani oleva esi-isäni on Jaakko Matinpoika Rakennuskoski, joka oli syntynyt 10.8.1776 ja omisti Partaluoman talon Karvian Kantin kylässä. Hän kuoli saman talon eläkeläisenä 1863. Hänen vaimonsa oli Maria Matintytär (1779–1864). Pariskunnalle syntyi yhdeksän lasta, joista viides, Albertina, oli isäni isän isänpuoleinen mummu. Hänet vihittiin entisen talollisenpojan Johan Gabriel Juhanpoika Leppäniemen kanssa 1842. He omistivat Liimun torpan Karvian Suomijärven kylässä ja saivat kahdeksan lasta. Komea nimi tulee siitä, että järvi toimi Vanhan Suomen yhtenä rajapyykkinä. Lapsista viides, Nikodemus (s. 1851), oli minun pappani isä. Hän oli ammatiltaan seppä, ja hän otti nimen joka on edelleen käytössä.

Kolmesta aikuisiksi saakka selviytyneestä veljeksestä taloa vanhimpana asumaan jäänyt Kustaa piti Liimun nimen, toinen lähtijöistä, suutarin töitä tehnyt Herman alkoi käyttää Leppäniemen nimeä. Sannottiin, että Liimun veljeksistä yksi teki puusta, toinen raudasta ja kolmas nahasta. Minä voisin tänä päivänä olla Rakennuskoski, Liimu, Seppälä tai Leppäniemi; liimu tarkoittaa jonkinlaista perä- tai metsäniittyä.

Nikodemus meni 1884 naimisiin Jurvassa syntyneen Helena Jaakontyttären kanssa. Hänelle tätini muisteli lapsena lukeneensa vuorotellen Raamattua ja Nyyrikkiä. Heidän seitsemästä lapsestaan 1890 syntynyt isoisäni oli kolmas ja ensimmäinen joka ei lähtenyt Amerikkaan, vaikka lippukin oli yhdessä välissä jo hankittuna. Hänen vaimonsa, isoäitini, oli omaa sukua Honko. Nykyinen sukunimilaki mahdollistaisi kohdallani myös tuon nimen käytön.

2. RUOVEDEN korvissa sikisi äidinpuoleinen sukuni.

1800-luvulla siellä oli Salmijärven kantatila, josta pilkottiin lapsille torppia. Äitini isänsä otti torppansa nimeksi Lepolan, koska lampaat olivat makoilleet paikalla ennen sen perustamista. Salmijärvi pysyi taloon jääneen perheen ja sen jälkeläisten nimenä, samoin yhden toisen veljen, jota pidettiin hassahtaneena ja jonka ainut poika silti kelpasi yhtenä isänsä neljästä kaatuneesta serkusta kuolemaan isänsä puolesta, pro patria, toisessa maailmansodassa. Myös isoisäni usealla sisaruksella oli käytössään Lepolan nimi, ja käytti pappi sitä itsekin nuorempana. Heidän isänsä kuoli kuitenkin Salmisena, ja sen nimen myös kaupunkiin töihin siirtynyt pappani otti; se onkin jotenkin modernimpi ja urbaanimpi kuin Salmijärvi.

Mummu oli kotoisin Niskosen tai Heikkilän torpasta. Se oli Storminiemen kartanon torppa, ja kartanon herra pelasti isoäitini isän Herman Heikkilän keuhkokuumeesta 1918 estämällä valkoisia viemästä tätä, vaikka perheen täysikäiset pojat olivat punakaartissa ja sittemmin vankileirillä. Näin oli laita myös Lepolan vel-

jesten kohdalla; kaartissa oli myös yksi tyttäristä. Yhtä hyvin kuin Seppälä voisin olla siis myös Salmijärvi, Lepola, Salminen tai Heikkilä.

3. LÄHIMMILLÄÄN vanhempieni suvut olivat toisiaan jo vuonna 1918, jolloin valtion postinkantajana toiminut, valkoisista joukoista sen johdosta vapautettu isänisäni vei hevosella kahdelle nuoremmalle veljelleen ruokaa Ylöjärvelle. Nämä osallistuivat Tampereen valtauksen ja toinen haavoittuikin. Piiritetyssä kaupungissa ajoi ruumiskuormia 14-vuotias äidinisäni, joka sekasorron yhteydessä vangittiin ja muutaman viikon kuluttua alaikäisenä vapautettiin.

4. **ISOISÄN** sukunimetön äiti Helena Jaakontytär kulkeutui sisarensa kanssa pitäjään suurina nälkävuosina piiiaksi. Hän oli tyttösenä nähnyt talvi-iltana ikkunasta susia, kuullut niiden ulvovan. Hänen vanhaksipiiaksi jäänyt sisarensa rakennutti kylään sata vuotta sitten mökin, jonka hirsikehikko on tänä päivänä talon vanhan osan runkona.

Talo on vuosisadan aikana ollut suvun ulkopuoliosessa omistuksessa kymmenisen vuotta, 1920- ja 30-luvulla, minkä jälkeen isoisä perheineen osti sen myytyään huonona aikana oman pikkutilansa. Asuntonttia laajennettiin neljäkymmentä vuotta sitten pari peltotilkkua ostamalla, niin että tilalla on nyt kolme eri rekisterinumeroa, maata yhteensä reilut puolitoista hehtaaria. Pieni perämetsä, perunamaa, hoidettu nurmikko ja metsittyvät peltosarat.

Huoneet, vintti, puorit ja ladot ovat täynnä esineitä, jotka ovat isoisäni ja hänen isänsä tekemiä, seppien takomia, puusepän töitä. Kangas- ja loinpuita, värttinöitä, rukkeja, ranstakkoja, kröksiä, kouria, astioita, piironkeja, kuokkia, kirveitä, hiuluja, mitä tahansa, lukkoja ja niihin avaimia.

Noin kirjoitin kaksikymmentä vuotta sitten. Nyt talo on myyty. Minä luovuin sukuni perinnöstä, hävitin sen. Pieni tulipalo ja uuden omistajan tontille levittäytyneet autonromut täydentävät tuhon. Tavarat on hajotettu taivaan tuuliin.

Isoisäni nuorena tekemän keinutuolin kunnostutin. Se on kaunis, plastinen, samalla kertaa siro ja jyrkevä. Näen isoisän istuvan tuolissa suu mutrussa, sanomalehteensä syventyneenä, ankaran näköisenä, sydämeltään lempeänä.

Demografisella kartalla vanha mummulani seisoo tällä hetkellä aution neliökilometrin, tyhjän pisteen päällä.

5. KILOMETRIN päässä talosta on yhä lampi.

Lampi on miltei pyöreä, soinen, mustavetinen. Sen takaa alkaa suuri neva, josta loppukesällä poimitaan valokkeja ja syksyllä karpaloita. Tupasvilla peittää sen äärestä ääreen.

Lampi on saanut nimensä käärmeistä. Joskus hirvet uivat lammen poikki suuri pää pystyssä ja jäävät toisinaan pohjoisrannan lettoon kiinni.

Vanhat koivut taipuvat veden ylle. Niihin on kiinnitetty telkänpönttöjä. Linnut lentävät siivet viuhuen rantoja pitkin, komeat linnut, mustat ja valkoiset.

Syyskuun kirkas aurinko, suoveden väkevä, hiukan hapan tuoksu. Lampi kuin lähde.

Olen noussut siitä nimettömänä kuin kokonainen kansa.

KEISARIT JA KUNINKAAT

YHDENTOISTA aikaan illalla ilmestyi ovelle komissaari Pauludski, joka ilmoitti senaatinkopisti Schaudmanin omaisille, että hautaus tapahtuisi samana yönä »jossain maaseudulla». Juna lähtisi ruumishuoneen edustalla kulkevalta raiteelta puoli kaksi. Vain lähimmät sukulaiset saivat seurata mukana. Papin kutsuminen oli sallittua, mutta ei välttämätöntä.

Oli valoisa, lauha kesäyö. Leppäsuon ruumishuoneelle oli komennettu kaupungin kaikki poliisivoimat. Johtava upseeri, inkerinmaalainen Govorov, oli juovuksissa, räyhäsi ja karjui. Pappi saapui paikalle yhden jälkeen. Vaunujen astinlauta oli korkealla eikä jakaroita ollut: salaneuvos Schaudmanin oli tarjottava koulutettu polvensa naisille astuimeksi jotta nämä onnistuivat kiipeämään vaunuun. Arkku oli viety junaan liitettyyn tavaravaunuun.

Malmin hautausmaalla ei ollut ryhdytty mihinkään toimiin. Junan tulosta ei ollut ilmoitettu. Hautapaikka oli valitsematta, hauta kaivamatta. Konstaapelit nostivat arkun vaunuihin ja lähtivät työntämään sitä hautausmaan uloimpaan reunaan, maksuttomille rivi- eli köyhäinhaudoille, joihin vainajia laskettiin

päällekkäin pitkiin kaivantoihin. Niihin haudatuilla oli vain oma numeronsa, ei nimeä. Kantohihnoja ei ollut, mutta jostain löytyi kolme köydenpätkeä; salaneuvos vetosi omaisten oikeuteen saada suorittaa vainajalle viime palvelus, ja konstaapelit väistyivät.

Kun hautapaikka löytyi, konstaapelit alkoivat kaivaa. Työ osoittautui ahtaassa ympäristössä hankalaksi, ja poliisit kehottivat omaisia jatkamaan. Aamu koitti ihanana ja lämpöisenä. Linnut tirsкуttivat. Kun hauta oli kaivettu tarpeeksi syväksi, tuli komissaari ilmoittamaan salaneuvokselle, että puheita ei saisi pitää. Omaisiet laskivat arkun hautaan. Papin kehoituksesta poliisit ottivat lakit päästään. Kukat sirotettiin hautaan ja umpeen luodulle kummulle laskettiin lemmikkiseppele.

Haudalle asetettiin poliisivartio. Kukat poistettiin. Hautakumpu tasoitettiin maan tasalle. Ihmiset, jotka tulivat seppeleineen etsimään hautaa, pantiin kirjoihin ja kansiin. Kolmantena hautauksen jälkeisenä päivänä komissaari Pauludski kuoli yllättäen kesken virantoumituksen. Mielenhäiriöön joutunut santarmi ampui poliisiupseeri Govorovia keskelle otsaa. Kuihtunut, tallattu lemmikkiseppele puhkesi ennennäkemättömään hehkuun. Kuivunut maa repeili, arkku halkesi ja Eugen Schauman yleni kirkkauteen.

KUVANVEISTÄJÄ Johannes Takanen oli lapsena erittäin nöyrä ja hellä omaisiaan kohtaan. Hän ei mukissut vastaan, kun hänet 11-vuotiaana lykättiin Hallikaisen torpan lehmiä paimentamaan. Kaksi kesää hän kävi paimenessa. Aikansa kuluksi hän veisteli puukolleen kaikenlaista, vispilöitä, luutia ja pieniä eläimiä. Vähän myöhemmin hän teki lepästä hevosen, toista kyynärää korkean, pyörät jalkojen alle sekä muut vitkuttimet, niin että kun hän selässä istuen väänsi hevonsensa kaulassa olevaa kampea, kulki vekotin aika vauhtia eteenpäin. Eräällä Viipurin-reissulla hevonen hajosi. Vitjat, jotka kulkivat hevosen päässä olevasta vääntöpyörästä takapyörien akseliin, olivat juottamatomat ja mäessä ne aukenivat liitoksistaan. Viulunkin Johannes jo tuohon aikaan teki. Ymmärrettiin, että pojasta tulisi taiteilija, vaikka olisi hänestä insinöörikin ollut. Takanen kuoli 35-vuotiaana Roomassa viiluun, nälkään ja reumaattiseen kuumeeeseen. Kukaan paikalla olleista ei ymmärtänyt, mitä taiteilija viimeiseksi sanoikseen lausui.

ISONTALON Antti oli niin taitava rukiinkylväjä, että maaherra Wrede kuljetutti hänet tutkintovankeudesta Vaasasta kylvämään laihojaan. Kun Vakkurin metsäperällä isäntä oli hakannut Juha Huhtamäen renkiä, Antit Isotalo ja Rannanjärvi menivät joukkoineen sinne, panivat pikkuhäijt hyppimään pöydälle ja sotkemaan astioita: »Velli on hyvää, kun se on leviällä.» Kauhavan ruma vallesmanni Adolf Hägglund järjesti Isoo-Antille elinkautisen linnatuomion. Kun Antti oli ollut vuorokauden Kakolassa, hän sanoi: »Ei oo enää kahtatoista vuotta.» Linnassa Antti käyttäytyi hyvin ja toimi leipurina. Antin vapautumisviikolla Hägglund pani renkinsä viemään tälle ruiskuormaa ja kutsui Antin Kauhavalle. Vallesmanni antoi Antille hyvittäjäisiksi makeaa viinaa ja hopeakellon. Vanhana miehenä Antti oli pappien ystävä. Nämä eivät koskaan jättäneet poikkeamatta Isossatalossa, kun pitivät sillä suunnalla seuroja. Ne tiesivät että myös Jumalan vilja vaati sontaa väkevästi kasvaakseen.

SIINÄ meidän lähellä, joen suuntaan, kulki Vuorelan peltoja, semmosia soukkia sarkoja kuin meilläkin, ne oli jossakin jaossa semmosiksi määrätty. Keskellä yhtä sarkaa kasvo suuri mänty, oikein vanha ja suora puu yksinänsä pellon keskellä. Sanottiin että Väinö kasvatti siitä arkkupuuta itsellensä. Siitä kun arkun olis tehny ei olis rakoja jääny. Mutta ei Väinö ehtiny siitä arkkua tehdä ennen kun kuoli. Pellot jäi perikunnalle ja muutamman vuoden päästä tuli Niilo meille ja pyysi mua kaataan sen männyn ja ajaan tien varteen. En kyselly, tiesikö muut siitä mitään. Isän kanssa kaadettiin, taisi olla metrin tyvestä. Kolmeen pätkään puu sahattiin ja minä panin ne kangella rekeen. Eriksensä täyty viedä joka pätkä kun ei kerralla mahtunu enempää. Sahalle Niilo sen puun myi, ja niin meni Väinön arkku Niilon kurkusta alas että hulahti.

1902 saavutettiin siirtolaisuudessa huippu. Suomesta lähti 23 000 ihmistä. Isoisän vanhempi veli lähti vähän myöhemmin. Hän sanoi kerran palaavansa, ostavansa harmaan hevosen ja kyntävänsä sillä kylän kaikki pelot. Hänestä kuultiin sen jälkeen vain huhuja. Luultavaa on, että hän kuoli viinaan Amerikan kultalassa.

TOIVO Kuulalla oli liivin taskussa taskukellon kokoinen kone, jolla hän mittasi mäkien ja vuorten korkeudet Suomenlahden ja Saimaan pinnasta laskien. Toinen pikkuinen vehje hänellä oli napinlävessä. Se näytti, montako askelta hän oli kunakin päivänä ottanut. Katajanokan asuntonsa parvekkeelta hän sihtaili teleskoopilla taivaan merkkejä. Tiedossa ei ole, mihin lukemiin mittarit pysähtyivät Viipurissa toukokuun 29. päivänä 1918, jolloin jääkärikapteeni Pekka Heikka tai jääkärivääpeli Oskar Einar Pirinen kaupungin vapauttamista juhlittaessa ampui Kuulaa pistoolilla päähän. Vasta seitsemäntoista miehuullisesti kestetyn kärsimysvuorokauden jälkeen kuolema sai uhristaan voiton. Sionin lähetyslehdessä kirjoitti poikansa kuolinvuoteelle kiiruhtanut Matti Kuula: »Pään ja aivojen läpi ammuttuna luultiin häntä kuolleeksi, mutta kloroformiruiskutuksen avulla henkiin virkosi ja niin eli kuoleman kielissä niin kauan kun sai elävän tunnon synnistä ja armosta ja nöyrytyi Jumalan väkevän käden alle.»

PAAVO Nurmi heitettiin Turkuun Jarrurinkadulle. Hän ei hymyillyt koskaan. Hän juoksi ympäri rataa mutta ei saanut itseään kiinni. Paavo Nurmi tiesi että olemassaolo on ennen olemusta. Hän teki rahaa ja piti ikävää. Vanhana miehenä hän itki juosten kustua elämänsä. Paavo Nurmelle helvetti olivat nuo toiset.

AAPPO Luomajoki syntyi Kärsämäellä 1845. Jo poikasesta hän oli renkinä Haapaveden kuuluilla hiihtomailla. Oman torpan hän hankki 38-vuotiaana Ylijoelta. Hänen ylivertainen hiihtokuntonsa perustui metsästysmatkoihin, jotka kestivät useita viikkoja. Pitäjän apteekkari ja kauppias saivat 44-vuotiaan Luomajoen yllytetyksi ensimmäiseen kilpailuunsa, Oulun hiihtoihin 1889. Luomajoki voitti 30 kilometriä ylivoimaisesti ajalla 2.59.30.

Kolme vuotta myöhemmin Luomajoki lähti hiihtämällä Helsinkiin kilpaillakseen Kruunuvuoren seudulla. Matkalla hän ampui 118 metsoa ja 64 teertä. Linnut hän kantoi selässään pääkaupunkiin. Hän voitti 28 kilometrin kilpailun ajalla 1.54.56 ja jätti toiseksi sijoittunutta Gustafssonia 26 minuuttia. Paluumatkalla Luomajoki yhytti hirven jäljet ja seuraili niitä syömättä ja juomatta 392 kilometriä, kunnes lumi suli ja jäljet haihtuivat taivaan tuuliin. Kotiinsa Luomajoki ehti juhannukseksi, söi ja aloitti välittömästi harjoittelun.

Seuraavan talven Tervahiihdossa Luomajoki joutui keskeyttämään, koska oli ollut huono lintuvuosi.

Kolme vuotta tervaskanto harjoitteli ankarasti suuria saloja hiihdellen ja soilla rämpien. Sitten hän lähti kilpailuihin Kuopioon. Matkaa hiihtäen kertyi 400 kilometriä yhteen suuntaan. Sen mittaan Luomajoki ehti ampua neljä sutta ja kaksi karhua, jotka hän saapuesaan viskasi Kuopion torille kaupunkilaisten töllisteltäviksi. Kilpailumatkana oli 178 kilometriä, jonka mestarihiihtäjä voitti ajalla 11.25.47.

Kuopiosta Luomajoki suuntasi Oulu–Raahe-hiihtoon, joka hiihdettiin tietä pitkin ja jossa Luomajoen kilpakumppaniksi oli pantu hevonen. Hevonen tuupertui maahan kuudenkymmenen kilometrin jälkeen oltuaan sillä hetkellä jo toista tuntia Luomajokea jäljessä. Eläin täytyi lopettaa. Maaliin tullut Luomajoki söi hevosen yhdeltä istumalta.

Kolmekymmentä vuotta myöhemmin 81-vuotias Luomajoki edusti Suomea Tukholman hiihdoissa voittaen 205 kilometrin matkan miten tahtoi ajalla 13.25.07. Suuri pariisilainen kuvalehti »L'illustration» julkaisi etusivullaan kuvan Pohjolan hiihtomestarista ja kirjasi hiihtäjän lausunnon: »Nimeni ei ole Luomajoki jos en minä siitä vielä kahta tuntia nipistä.» Luomajoki nosti harteilleen sadan kilon painoisen reppunsa ja lähti lykkimään kotia kohti. Sinne hän ehti helatorstaina.

Aappo Luomajoki viettää nyt ansaittua vanhuuden lepoa seuraillen yhä virkeästi hiihtourheilun tapahtumia.

PAPPA oli poikasena punakaartissa, mutta joutui täysi-ikäiseksi tultuaan asevelvolliseksi Hennalaan, jossa punikkeja oli kuusi vuotta aikaisemmin leiritetty. Kantakortissa oli merkintä punikkitaustasta. Sitä enemmän kapitulanttien silmissä painoi kuitenkin se, että kaksikymmentävuotias torpan poika osasi kengittää hevosen ja raudoittaa rattaat. Nuoren tasavallan sotaherrat opettivat papalle sosialidemokratian alkeet.

Myrhaa ja

jazzia

helmassa illan, papukaijan paskaa pielessä sillan.

Koneiden romua, paljasta pintaa,

dA Da

ja reklaamivaloista paisuvaa rintaa.

Tässä on meillä sakki ja partti,

Olavin frakki ja mustapäli Martti,

hoi, me tulemme taas, kannamme tulen,

laulu virralla soi ja se soi ja se soi:
mä ikkunat avaan ja

Eurooppaan kulen!

»Maasta viedään möriseviä
kansakoulunopettajia, alaikäisiä viulisteja,
linnunluisia kapellimestareita sekä
diivailevia naislaulajia, mutta pitääkö
ne tuoda takaisin.»

»Uudempi tutkimus on osoittanut,
että suomalaiset polveutuvat Euroopan Unionista.»

»Universumin kaunein nainen Armi Kuusela
loukkasi Suomea antamalla vierasrotuiselle.»

»Koulupoikana Kekkonen ammutti punavankeja.
Sillä oli liukas päälaki josta kukaan ei
saanut otetta. Se hyppäsi niin korkealle ettei
pudonnut koskaan alas.»

»Paavo Nurmi tiesi että olemassaolo on
ennen olemusta. Hän teki rahaa ja piti ikävää.
Vanhana miehenä hän itki juosten kustua elämäänsä.
Paavo Nurmelle helvetti olivat nuo toiset.»

Suomen historia ilmestyi ensimmäisen kerran 1998.
Siinä Juha Seppälä pilkkoo Suomen historian mikrohistorioiksi,
kurkistaa sekä kansakunnan kaapin päälle että sen alle ja
nostaa kansallisen mytologian sankarihahmot jaloistaan ilmaan
nähdäkseen millaiset eväät taskuista löytyy.

Kevyesti päivitetty teos ravistelee aikana, jolloin suomalai-
suden rajoja piirretään uusiksi, 100-vuotiasta neitoa kiristetään
yhä timmimmäksi globaalissa fitness-kisassa ja Hovimarsalkka
juhlii sataviisikymmppiään.

